

АРБИТРАБИЛНОСТ И ПОВРЕДА ПРАВИЛА О АРБИТРАБИЛНОСТИ

- Слобода уговарања арбитражног решавања спорова није неограничена.
- Допуштеност уговарања арбитраже се ограничава на одређене врсте спорова и уговараче одређених својстава.

- Подобност спора за решавање применом арбитраже назива се арбитрабилност.
- Српски законодавац домен примене арбитраже уређује одредбама о арбитрабилности, садржаним у члану 5 Закона о арбитражи.

- Према питању врсте спорова чије је решавање применом арбитраже допуштено, српски законодавац се одредио одредбом става 1 поменутог члана тако што је нормирао да се овај метод може уговорити за решавање имовинских спорова о правима којима странке слободно располажу, изузев спорова за које је предвиђена искључива надлежност државног суда.

- У погледу субјеката који су овлашћени да за решавање својих спорова искључе надлежност државног и уговоре јурисдикцију арбитражног суда, Закон, у одредби другог става члана 5, предвиђа да свако физичко и правно лице може да уговори арбитражу, укључујући и државу, њене органе, установе и предузећа у којима она има својинско учешће.

- Ако изузмемо државне органе, суштински исто значење има и одредба садржана у наредном ставу истог члана према којем арбитражу може да уговори свако ко, у складу са одредбама закона који уређује парнични поступак, има способност да буде странка у поступку.

- Повреде правила о арбитрабилности, које је у арбитражном поступку учинио арбитражни суд, санкционишу државни судови који врше контролу арбитражних одлука у поступку по тужби за поништај арбитражне одлуке, односно у поступку признања и извршења стране арбитражне одлуке.

- Према одредби члана 58 Закона о арбитражи, суд ће изрећи поништај арбитражне одлуке и ако утврди да „по праву Републике предмет спора није подобан за арбитражу”.
- У поступку признања и извршења стране арбитражне одлуке, са друге стране, разликују се две ситуације:
 - када спор није арбитрабилан по праву меродавном према арбитражном споразуму или по праву државе у којој је арбитражна одлука донесена; и
 - када спор није арбитрабилан по домаћем праву.

- У првом случају, примениће се одредба члана 66 став 1 тачка 1 Закона о арбитражи која предвиђа да се „признање и извршење стране арбитражне одлуке може одбити, на захтев странке против које се оно тражи, само ако та странка поднесе доказ да споразум о арбитражи није пуноважан по праву које су странке споразумом одредиле или по праву државе у којој је та одлука донета...” .

- У другом случају примењује се одредба става 2 тачка 1 истог члана према којој **ће** “надлежни суд одбити признање и извршење арбитражне одлуке ако утврди да по праву Републике предмет спора није подобан за арбитражу...”
- Могућност одбијања признања и извршења на основу оба критеријума у складу је са међународним стандардима.

- Слобода арбитражног решавања спорова ограничена је како у погледу врсте спорова тако и с обзиром на својства уговарача.
- У погледу врсте спорова, ова слобода лимитирана је, са једне стране, одређивањем спорова који се могу решавати применом арбитраже, а са друге стране прописивањем искључиве надлежности државних судова за одређене врсте спорова.

- Управо према карактеру постављених ограничења, теорија арбитражног права конструисала је три вида арбитрабилности:
 - Арбитрабилност *ratione materiae*
 - Арбитрабилност *ratione jurisdictionis*
 - Арбитрабилност *ratione personae*

Арбитрабилност

ratione materiae

- Овај вид арбитрабилности одређује допуштеност уговарања арбитраже имајући у виду својства предмета спора, и представља подобност самог спора да се о њему одлучује у арбитражном поступку.
- Према постојећем решењу нашег права, арбитрабилни су спорови из правних односа којима субјекти слободно располажу, док је у претходно важећим прописима круг арбитрабилних спорова био одређен формулацијом “спорови о којима је могуће закључити поравнање”.

- Универзална тенденција савременог арбитражног права јесте да се домен арбитрабилности *ratione materiae* шири, што је у складу са проарбитражном политиком за коју се већина држава залаже.
- На тој линији је и решење Правилника Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Србије, који предвиђа надлежност арбитражног суда ове институције за решавање следећих спорова:

- 1) у вези бродова и ваздухоплова, односно међународне спорове на које се примењује ваздухопловно и пловидбено право,
- 2) из уговора о оснивању предузећа и других облика организовања у мешовитој својини,
- 3) из уговора о страним улагањима,
- 4) из уговора о концесији,
- 5) из уговора о правима интелектуалне својине (ауторска и сродна права, права индустријске својине, правна заштита *know-how*, права из области нелојалне конкуренције) и спорове о заштити фирме,
- 6) и других спорова из међународних пословних односа.

Арбитрабилност

ratione jurisdictionis

- Овај сегмент арбитрабилности може се посматрати као коректив арбитрабилности *ratione materiae*.
- Обе врсте арбитрабилности Законом су начелно уређене јединственом одредбом, садржаном у једној реченици, у којој се део који гласи “... осим за спорове за које је предвиђена искључива надлежност суда” односи управо на арбитрабилност *ratione jurisdictionis*.

- Искључиву надлежност државног суда за одређене спорове, између осталих предвиђа и Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља
 - одређени брачни спорови,
 - спорови за утврђење или оспоравање очинства или материнства,
 - спорови о чувању, подизању и васпитавању деце која су под родитељским старањем,
 - о давању дозволе за ступање у брак,

- када се ради о расправљању непокретне заоставштине која се налази на територији Србије,
- спорови о праву својине и другим стварним правима на непокретностима,
- због сметања државине,
- у вези закупних и најамних односа на непокретностима,
- спорови против државе из односа са војним јединицама,
- као и спорови поводом судског или административног извршења, односно у току и поводом стечајног поступка.

- Искључиву надлежност државних судова одређују и
 - Закон о поморској и унутрашњој пловидби, као и
 - Конвенција о превозу робе железницом,
 - Конвенција о превозу путника и пртљага железницом,
 - Конвенција о грађанској одговорности за нуклеарне штете и сл.

Арбитрабилност

ratione personae

- Ова врста арбитрабилности односи се на својства потписника арбитражног споразума.
- У нашој земљи, према решењима раније примењиваног Закона о парничном поступку, за домаћа физичка и правна лица постојало је ограничење да за своје међусобне спорове могу уговорати искључиво институционалну арбитражу.

- На интернационалном плану и данас постоје бројна ограничења која се тичу својстава потписника арбитражног споразума.
- Тако, неке конвенције и аутономни извори који регулишу међународну арбитражу ограничавају домен своје примене на спорове у којима стране имају домициле или боравишта у различитим државама.

- Са друге стране, неким изворима ограничава се могућност да странке арбитражног поступка буду правна лица јавног права.
- Тако је и Европска конвенција предвидела могућност стављања резерве у овом смислу, али наша земља није искористила могућност ограничења примене ове Конвенције на арбитражно решавање искључиво оних спорова у којима су стране приватноправни субјекти.

- Начелно, по питању подобности државе да буде странка арбитражног поступка, сматра се да се она, закључењем арбитражног споразума, одрекла имунитета од јурисдикције арбитражног суда.
- И према нашем Закону о арбитражи, арбитражу може уговорити свако физичко и правно лице, укључујући и државу, њене органе, установе и предузећа у којима она има својинско учешће, односно свако ко у складу са одредбама закона који уређује парнични поступак има способност да буде странка у поступку.